

УДК 378.147.111

Рибінська Ю.А.

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ В ТВОРЧОМУ НАВЧАННІ

У статті характеризується самодіяльність, яка забезпечує самореалізацію особистості, виявлення індивідуальних особливостей і задатків студентів, що дасть можливість підвищити рівень вищої освіти.

Ключові слова: принцип індивідуальності, творче навчання, кордоцентризм, вища освіта.

Творчість – це форма самореалізації особистості, це рушійна сила розвитку окремої людини в історії, засіб її буття. У філософській літературі існує значний масив фундаментальних розробок проблем творчості, істотний внесок до аналізу яких зробили В.С. Біблер, Л.П. Буєва, Л.С. Виготський, П.П. Гайдено, Г.Д. Гачев, А.В. Гулига, Г.О. Давидова, О.Г. Злобін, Е.В. Ільєнков, В.П. Іванов, А.С. Канарський, М.С. Каган, П.В. Копнін, А.М. Коршунов, Л.Т. Левчук, О.М. Леонтев та ін.

Починаючи з софістів та Сократа у давньогрецькій філософії помітно зростає зацікавлення поняттям суб'єктивної творчої активності індивіда.

У діалозі «Бенкет» Платон наводить слова, що належать мантинеянці Діотимі: «... Творчість – поняття широке. Все, що викликає перехід з небуття в буття – творчість і отже, створення будь-яких творів мистецтва і ремесла можна назвати творчістю, а всіх тих, хто створює – їх творцями.. Але... вони не називаються творцями, а іменуються інакше, бо з усіх різновидів творчості виділена одна галузь – галузь музики і віршованих розмірів, до якої відноситься термін творчості». [1, с. 135]

Школа сократиків (Ксенофонт, Платон) характеризувалася визнанням нерациональних, інтуїтивістських засад творчого процесу, стверджувала існування особливого стану «поета» під час творення.

Свій внесок у вирішення проблеми творчості зробили представники німецької класичної філософії – Кант, Гегель, Фейєрбах та інші. Зокрема, важливу роль відіграла кантівська ідея про активну роль суб'єкта у процесі пізнання, а також вчення Гегеля про Абсолютну Ідею, яку він наділив творчими потенціям.

Латинське слово «creation» (творіння) або «create» (створювати, творити) стало корнем слова «креативність» й означає “творча сила”. Креативність – це якість людини, спрямована на створення нових рішень для відомих або нових задач (продуктивна креативність) і народження нових оригінальних ідей (експресивна креативність).

Найбільш загальним місцем при визначанні творчості за словами О.О. Лазаренка, залишається вказівка на те, що це діяльність зі створення нового. Гегель взаємно пов'язував творчі сили з діяльністю мислення. Він приписував мисленню важливу, деякою мірою «найвищу» роль у проекції творчих сил людини на дійсність. При цьому вчений фіксує дві основні форми, у яких відбувається ця об'єктивна діяльність, виявлення. Перша – мислення як творча сила, об'єктивується у вигляді реальних, цілеспрямованих вчинків людей, в актах розумної волі. Друга форма полягає в тому, що зовнішнім виявленням творчої сили мислення в специфічний, унікальний і водночас універсальний матеріал мови (слова, мовлення).

Дослідження творчих сил у науці є багатоаспектними, що зумовлює відсутність усталеного підходу до їх розгляду. Американський психолог Дж. Гетуельсон та П. Джексон довели неможливість вимірювання творчих сил людини за допомогою коефіцієнту інтелектуальності IQ. Отже, найбільш розповсюдженим у науковому обігу є абстрактно-інтуїтивне розуміння творчих сил людини, тобто як прихований позасвідомий першопринцип творчості. (З. Фрейд). Наприклад, у сучасних філософських працях існує точка зору, згідно з якою творчі сили людини є ідентичними її творчим, інтелектуальним здібностям. (О.І. Сценко, Н.В. Гончаренко

та інш.). Американський психолог Дж. Гетуельс, П. Джексон вважають, що творчі сили людини не зводяться лише до інтелектуальних здібностей.

Значні досягнення в дослідженні проблеми творчості має й українська філософія, у тому числі ідеї, викладені у спадщині таких вітчизняних мислителів, як Г.Сковорода, П.Д.Юркевич, І.Я. Франко, М.О.Бердяєв. У центрі уваги філософії Г.С.Сковороди – людина, її буття, шляхи і можливості творчого самовдосконалення та реалізації її духовного потенціалу.

У розумінні співвідношення розуму і почуття, духу і душі Сковорода віддає перевагу цілісному світосприйняттю, де розум підпорядковано велінням «духовного» серця, а «істинною людиною є серце в людині». Тим самим філософ закладав основи кордоцентризму української філософської думки, який, зокрема, знайшов розвиток і відображення у творчості П.Д.Юркевича.

Виступаючи проти абсолютизації розуму, мислення у раціонально-матеріалістичних філософських концепціях, П.Юркевич розглядав духовне життя людини як складне явище, центром якого виступає не розум, а серце. Саме серце людини і є джерелом творчої активності, бо в серці людини міститься джерело для таких явищ, у яких відбиваються особливості, що не впливають ні з якого загального поняття або закону.

Серце в філософії Юркевича – це скарбник і носій усіх тілесних сил людини; центр душевного й духовного життя людини; центр усіх пізнавальних дій душі; центр морального життя людини, скрижаль, на якому викарбуваний природний моральний закон.

Отже, робить висновок Юркевич, світ як система явищ життєдайних, повних краси й знаменності, існує й відкривається найперше для глибокого серця, а вже звідси для розуміючого мислення.

З усього цього Юркевич робить два принципово важливі для розуміння суті його «філософії серця» висновки: 1) серце може виражати, знаходити й досить своєрідно розуміти такі душевні стани, котрі за своєю ніжністю, духовністю та життєдайністю не доступні абстрактному знанню розуму; 2) поняття й абстрактне знання розуму, оскільки воно стає нашим душевним станом, а не залишається абстрактним образом зовнішніх предметів, відкривається або дає себе відчувати й помічати не в голові, а в серці: в цю глибину воно мусить проникнути, щоб стати діяльною силою й рушієм нашого духовного життя.

Порушивши проблему «кордоцентризму» в українській культурі, Чижевський став і «хрещеним батьком» самого поняття «філософія серця». Далі це поняття переймають такі дослідники української духовної історії, як С.Ярмусь, Є.Калужний, В.Цимбалістий, О.Кульчицький, І.Мірчук та ін. У сучасній літературі навіть панує погляд, що у «філософії серця» сконцентровано всю специфіку українського світобачення, а також основні риси національного світогляду та психології.

Наука про серце посідає чільне місце в творчому доробку німецьких містиків Екгарта, Тавлера, Сузо, Вайгеля, Арндта, Беме.

Розвиток цієї проблеми знайдемо й у С.Кіркегора, котрий стверджував, що релігійну та етичну правду людина прозирає і сприймає індивідуально, суб'єктивно, саме в глибині серця. Подальшою розробкою образу серця в ХХ ст. займались Макс Шелер (теорія «емоційного інтуїтивізму»), Б.Вишеславцев, І.Ільїн, С.Франк, В.Зін'ківський (учитель Д.Чижевського) та ін.

Принципи «філософії серця» простежуються і в Шевченка, — антропоцентризм, наголос на серці як осередку внутрішнього життя людини. І сам Шевченко-поет живе не так правдою розуму чи консеквентністю мислення, як правдою серця та послідовністю емоцій. Серце в нього – живий образ, навіть самостійна глибша іста в людині, сповненій почуттів:

І серце жде чогось. Болить, Болить і плаче і не спить, Мов негодована дитина... Серце, за Шевченком, необхідне, щоб мислити, самоусвідомлюватися, переживати, шукати правду, «співати» віршами.

Феноменологічний підхід досліджень творчої діяльності започатковано Гуссерлем, який у своїх пізніх роботах обґрунтував необхідність і достатність аналізу суб'єкта для висвітлення природи творчості та її взаємин із соціокультурним буттям.

В.Соловйов у своїй роботі [2] звертає увагу на сучасну парадоксальну ситуацію, з одного боку процес зростання кількості знань як особливу, неагресивну форму опанування Всесвіту, з іншого – надзвичайне загострення деяких питань науково-технічного поступу, серед яких і проблеми самоідентифікації особистості.

Про амбівалентність впливу комп'ютерних технологій на культуротворчість відзначила у своїй роботі В.М. Леонтева : «З одного боку, комп'ютеризація освіти, проникнення інформаційних технологій у художню творчість, а також Інтернет створюють додаткові можливості для розвитку здатності до культуротворчості, стимулюють прийняття самостійних рішень і залучення до професійних видів творчості, усувають жорстку межу між автором (художником) та читачем (глядачем). З іншого – використання комп'ютерів та комп'ютерних мереж провокує на половинчасті форми культуротворчості та псевдокультуротворчість, можливість чого посилюється так званою «інформаційно-образною наркоманією»» [3, с. 23].

Творчість являється атрибутом людської діяльності, вона передбачила виникнення людини і людської спільноти, лежить в основі подальшого прогресу матеріального і духовного виробництва [4, с. 7].

Творчість – «найвища форма активності і самостійної діяльності людини» [4, с. 7].

На думку багатьох філософів, вона має елемент нового, оригінального високопродуктивного. Межі творчості охоплюють дії від нетрадиційного рішення простої задачі до повної реалізації унікальних потенцій індивіда в окремій галузі.

Творчість – родова ознака людини, характерний показник її життєдіяльності, обумовлений засобом свідомості і способом існування. [4, с.7] В основі творчості лежить принцип діяльності, а діяльність носить соціальний характер, отже, творчість, – навіть в своєму особистісному прояві, носить над індивідуальний, соціальний характер. Соціалізація проявляється крізь «знаряддя» творчості: свідомість, мову, діяльність, тобто крізь суб'єкт творчості. Як зазначив болгарський філософ Т.Павлов, творчий процес не існує як процес творчості окремої людської особистості або індивідуума, а являється перш за все процесом творчості широких мас.

Отже, творча діяльність – це самодіяльність, яка охоплює зміни дійсності і самореалізацію особистості в процесі створення матеріальних і духовних цінностей, нових, більш прогресивних форм управління, виховання та ін., і розширюючи можливості людських можливостей.

Однією з основних цілей вищої освіти є виховання особистості, а її перетворення не можливе без розвитку творчих здібностей, які потрібно розвивати під час освіти.

Дуже важливим є збереження в навчальному матеріалі по можливості, і у студентів їх індивідуальності, що є найдорогоціннішим в людині і її творчості.

За словами В.В.Розанова, «Де не збережена, пригнічена чи знехтувана індивідуальність, там зовсім відсутній освітній процес...; тільки як особистість, як вся окрема людина, а не «людина взагалі», я можу бути найбільш винахідливим в думках, в своїх відчуттях, наполегливим, твердим у стреміннях. Залиште в мені «людину загалом», дійте тільки на нього і тільки загальними своїми сторонами, і ви, напевне, зробите мене у всьому недалеким, до всього в'ялим, ні в чому не яскравим; не помітно для себе, ви станете такими ж ; ви багато чого ще не забудете, але найкраще в собі загубите; багато чому мене навчите, але не зворушите в мені ніколи самого найкращого, що все є, дримає, закладено в особливостях мого душевного складу. На противагу тварині, яка завжди є рід, вид, різновид; – людина є завжди особливе».

«Особистість – ось його найвище, найглибше визначення і система освіти лише та єдина буде освітньою, де не буде порушений цей принцип індивідуальності.» [5].

Головне призначення освіти – максимально сприяти саморозвитку задатків і здібностей кожного, допомогти людині розкритися і реалізувати все найкраще, що в ній закладено.

У філософських міркуваннях екзистенціалістів (А.Камю, С.Кьєркегор, Ж-П.Сартр, К.Ясперс) людина розуміється як проект власних мрій, міркувань, які переживаються суб'єктивно.

Прагнення до пізнання самого себе, своєї сутності, на думку М.Хайдегера, може змінити суть людини в цілому.

З філософської точки зору категорія творчості являє собою достатньо складний багатоаспектний феномен, який лежить в основі будь-якого розвитку. «Життя людини, – писав В.С.Соловйов, – є творчість, вільний рух до добра» [6, с. 113].

Життя без творчості перетвориться для особистості на не радісне існування.

«Творчість, підкреслював Н.А.Бердяєв, – є завжди поповнення, додавання, створення нового, чого ще не було у світі...

Творчий акт є самовідкриття і самоцінність. Творче духовне життя не є рухом по площині, це рух по вертикалі, вгору і глибину» [7].

Цими словами вчений засвідчує, що творчий полюс майже всеосяжний, йому немає меж.

Але, за словами К.Кречетнікова, «для того щоб вийти на рівень генерації новоутворень, людина повинна досягнути достатнього рівня свого саморозвитку, створити у собі творця, який свідомо перетворює дійсність» [5, с.28].

Творчість можлива тільки тоді, коли оточення, в якому знаходиться особистість, володіє достатнім рівнем свободи, має можливість реалізуватися, розкрити свій талант, обдарованість. Свобода, – писав С.І.Гессен, – є творчість нового, досі не існуючого в світі. Я вільний тоді, коли будь-яку важку життєву задачу, яка постала, вирішую по своєму, так, як її жоден не зміг вирішити...

Методологічне значення для нашої праці має твердження Х.Бергсона, Е.Фромма, Ф.Холмена, С.Франка та ін., що всі психічно здорові люди в більшій чи меншій мірі здатні творити.

«Творчі здібності існують або потенціально, або актуально в кожній дитині, і творчість не обмежується рідкісним талантом, який ми пов'язуємо з генієм, вона властива всім і має широку амплітуду вияву – від простих творчих актів до геніальних витворів» [8, с. 135].

Підсумовуючи аналіз проблеми творчості у філософії, доходимо таких висновків:

- ще в античності, на думку багатьох вчених, власне написання поезії і пісень відносилось до творчого процесу, на противагу прозі й живопису, яке вважалося простим відтворенням дійсності;
- дослідження творчих сил особистості у науці є багатоаспектним, що зумовлює наявність чисельних пояснень цього феномена;
- на думку філософів-кордоцентристів, серце – джерело творчої активності людини, центр усіх пізнавальних дій, де найперше відкривається істина;
- з філософської точки зору творчість є складним багатоаспектним феноменом, з іманентної характеристикою особистості, життєво необхідна, є провідним механізмом будь-якого розвитку;
- на думку вчених, створення творчої середовища можливе лише там, де є достатній рівень свободи, сприятливі умови для реалізації задатків особистості.

Список використаних джерел

1. Платон. Собрание сочинений / Платон. – М. : Мысль, 1993 Т.2. – 1993. – 528 с.
2. Соловйов В. С. Творчість як філософсько-антропологічна проблема : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.04 / В.С. Соловйов. – К., 2003. – 24 с.
3. Леонтьєва В. М. Культуротворчість: природа, системи, процеси : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.04 / В. М. Леонтьєва. – Х., 2004. – 32 с.
4. Цапок В. А. Творчество: Философский аспект проблемы / В. А. Цапок [отв. ред. Н.Г. Михай]. – Кишенев : Штиинца, 1989. – 152 с.
5. Кречетников К. Г. Проектирование креативной образовательной среды на основе информационных технологий в вузе : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.08 / Кречетников Константин Геннадьевич. – М., 2003. – 400 с.
6. Канке В. А. Философия / В. А. Канке. – М. : Логос, 2001. – 271 с.

7. Бердяев Н. А. Царство Духа и царство Кесаря / Н. А. Бердяев. – М. : Республика, 1995. – 383 с.
8. Hallman R. J. The commonness of creativity / R. J. Hallman // Education theory, 1963. – Vol. 13. - № 2. – P. 132 – 136

Many scientists consider that creative activity is self activity which provides the self realization of personality, highlighting individual students' characteristics and skills what is in general gives the possibility to higher the level of high education.

Key words: *principle of individualization, creative study, cordotsentryzm, high education.*

УДК 379.14:5

Старостина С.Е.

МОДЕЛЬ ПРОФЕССИОНАЛЬНО НАПРАВЛЕННОЙ МЕТОДИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ ЕСТЕСТВЕННО-НАУЧНОЙ ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ-ГУМАНИТАРИЕВ

В статье, представлена профессионально направленная модель методической системы, которая рассматривается как многовариантная и динамичная. Определено место интегрированной естественно-научной дисциплины в учебных планах подготовки студентов-гуманитариев, в структуре модели выделены три основных аспекта: содержательный, технологический и организационно-методический. Особое внимание уделено комплексу педагогических условий, позволяющих наиболее эффективно реализовать профессионально направленную модель естественно-научного образования студентов гуманитарных направлений подготовки.

Ключевые слова: *естественно-научное образование, профессиональная подготовка, модель естественнонаучного образования, содержательный аспект, технологический аспект, организационно-методический аспект, комплекс педагогических условий.*

Метод моделирования в последние годы широко используется в науке, поскольку моделирование позволяет глубже проникнуть в сущность объекта исследования. Слово «модель» произошло от латинского слова «modus, modulus», что означает: мера, образ, способ, норма [2]. Под моделью в широком смысле в науке принято понимать «аналог определенного фрагмента природной или социальной реальности» [5, с. 83], который при определенных условиях производит интересующие исследователя свойства данной реальности. В наиболее общем виде модель определяют «как систему элементов, воспроизводящую определенные стороны, связи, функции предмета исследования» [3, с. 38]. Любая модель должна соответствовать оригиналу и содержать лишь важнейшие, стратегические положения. Главным признаком теоретической модели является то, что она представляет собой некоторую четкую фиксированную связь элементов, предполагает определенную структуру, отражающую внутренние, существенные отношения реальности.

Педагогические модели являются идеализированными [1; 3], в том смысле, что они являются прообразом реализуемых проектов педагогической деятельности. Педагогическая модель содержит общее представление о том, что должно быть сделано для достижения наилучших результатов, т.е. в данном случае моделирование используется в целях научного предвидения. Педагогические модели, составленные на основе знаково-символьных средств, наглядно представляют нам всю педагогическую систему подготовки будущих специалистов и дают возможность:

- систематизировать на уровне категорий все понятия, входящие в систему подготовки бакалавров по конкретному направлению;